

SZLOVÁK NÉPDALOK A „PESTHER TAGEBLATT-BAN”

Írta: SZIKLAY LÁSZLÓ

A kelet-európai kis népek a XIX. században szakítottak végleg a feudális korszaktól örökölt patriotizmussal, s építették ki a maguk modern polgári nemzeti öntudatát. A régi ellen s az újért folytatott harcot egyszerre két fronton kellett megvívniok; a múlthoz ragaszkodó belső, hazai reakciós erők mellett számolniok kellett azzal a politikai, gazdasági és kulturális elnyomással is, amely a megszálló idegen nagyhatalom részéről nehezedett rájuk. Ezt a helyzetet az súlyosbította — különösen a volt Habsburg-monarchia területén —, hogy az egymás mellett élő kis népek jóformán csak a nyelvi kultúra, az irodalom eszközeivel háborúskodtak a maguk függetlenségéért és modern nemzeti öntudatuk kialakításáért, irodalmi fejlődésüket pedig a nemzetiségi harc tette bonyolulttá és ellentmondásossá.

Az egymással vállvetve vagy éppen egymás ellen harcoló kelet-európai népek között a német kultúra játszott fontos közvetítő szerepet. Nemcsak azzal, hogy a korszerű eszmevilág sok fontos tényezőjét juttatta el hozzájuk. Herder hatásáról vagy pl. Bécs szerepéről már sok szó esett. A dicső nemzeti múlt ápolása vagy a népi kultúra, a népköltészet utánzása részben úgy lesz fegyverré a XIX. századi cseh, szlovák, magyar, délszláv, román stb. írók műveiben, hogy szem előtt tartják a német irodalomnak Schlözertől kezdve Herderen és Jakob Grimmen át egészen Talvjig a kelet-európai népek iránt táplált rajongását, illetőleg e rajongás tartalmi jegyeit. Ennek a terjesztésében, illetőleg az egyes — sokszor egymással szembenálló — nemzetek megismerkedésében azok a német nyelvű írók is fontos szerepet játszottak, akik magán a szóban forgó területen éltek, s megszerették azt a népet vagy azokat a népeket, amelyeknek a kultúrájával a helyszínen tudtak megismerkedni: Abban a korszakban, amikor minden egyes kelet-európai nemzet csak a maga kultúrájának a kiépítésén fáradozott, ennek a közvetítésnek felbecsülhetetlen jelentősége volt, mert lehetővé tette, hogy pl. csehek és magyarok, szerbek és románok stb. a nemzetiségi harc ellenére is megismerjék egymást. Viszont a közvetítő munkának e pozitív szerepe mellett megvolt a maga hátránya is: a német nyelvű szöveg a maga arculatára formálta át, tehát megmászította, sőt, sokszor el is torzította azt, amit tolmácsolt. Amikor pl. a cseh František Ladislav Čelakovský német közvetítésen át ismerte meg, s ebben a formájában vette át a magyar Himfy-versszakot, vagy amikor a magyar irodalomba Eugen Wesely német (és „németesített”) szövegének segítségével jutott el a „serbus manior”, nemcsak a jelzett versformák alakultak némileg át; mássá, „németebbé” lett a bemutatott kelet-európai nép lelkivilága is. Ez — természetesen — sem e nemzetek önismeretének, sem az egymásról alkotott véleményüknek nem vált hasznára [1].

Még sok filológiai részletmunkára van szükség ahhoz, hogy ebben a kérdésben teljesen tisztán tudjunk látni, s a német kulturális közvetítés jelentőségéről és összes következményéről számot tudjunk adni. Szerény fejtegetésünket csak apró adaléknak szánjuk ehhez az előreláthatólag hosszú éveket igénybe vevő munkához.

Siegfried Kapper csehországi zsidó származású, smíchovi születésű író (1821—1897), a cseh, morva, szlovák és szerb népköltészet német nyelvű tolmácsolásával ját-

szotta a múlt század derekán a közvetítő fontos szerepét [2]. Azok, akik működésükkel ezzel a szektorával eddig foglalkoztak, jelentőségét cseh, illetőleg délszláv szempontból méltatták: rámutattak, hogy a németiség s az említett szláv népek között milyen hídépítő tevékenységet végzett éppen azzal, hogy a népdalkincset tette a csehül, szlovákul, szerbül nem tudó olvasóközönség számára hozzáférhetővé.

Az 1821-ben született Kapper még Prágában tanult filozófiát [3], amikor — 1839-ben — a prágai „Ost und West” című folyóiratban első szlovák népdalfordításai megjelentek [4]. Fried Istvánnak, a korszakkal foglalkozó fiatal magyar kutatónak érdeme, hogy kiderült: Kappernek öt — német nyelven tolmácsolt — szlovák népdala az ugyancsak zsidó származású s a szomszéd népek kultúrájának közvetítését ugyanúgy szolgáló Saphir Zsigmond [5] „Pesther Tageblatt”-jának 1840-i évfolyamában is megjelent [6]. Hogy Saphir, a rendkívül ügyes lapszerkesztő hogyan jutott ehhez az anyaghoz: nagybátyja, Saphir Móric révén-e, aki éppen 1840 körül járt Prágában, s kereste fel Rudolf Glasert, az „Ost und West” szerkesztőjét [7], közvetlenül Kappertől kapta-e, akinek viszont csak később alakultak ki magyarországi kapcsolatai [8], vagy egyszerűen csak „kiollózta” a prágai folyóiratból: arra itt most nehéz volna választ adni. Ennél viszont sokkal fontosabb, hogy a Kollár: „Národnie spievanky”-ja alapján dolgozó Kapper [9] szlovák népdalfordításaival — íme — abban a városban is megszólal, ahol a szláv kölcsönösség eszme megalapítója s a szlovák népdalkincs nagy gyűjtője harminc évig él [10], s ahol ugyanakkor a magyar irodalmi élet első nagy fellendülésének is tanúi vagyunk. Székács Józsefnek, a magyar reformkor e szorgalmas „mindenesének” szerb népdalfordításai elé írt előszavából tudjuk [11], hogy a népi kultúrát oly nagyra értékelő egykorú magyar írók a kétségtelenül fennálló nemzetiségpolitikai harcok ellenére is számon tartották, s értékelték szomszédaik népdalkincsét.

Hogy sikerült Kappernek a szlovák népdalokat a szlovákot s általában a szláv nyelveket nem ismerő magyarországi olvasóközönséghez közvetítenie? Erre szeretnénk itt választ adni, mégpedig úgy, hogy a „Pesther Tageblatt”-ban közölt öt szemelvényből kiválasztunk kettőt, amelyeknek eredetijét megtaláltuk Kollárnál, s a fordításokat összevetjük az eredetivel.

Az első költemény, amelynek „An der Donau” a címe, a német fordításban így hangzik:

Hoch über'm blauen Donaustrom
Drei weiße Vögel zieh'n;
Mein Jäger nimm die Flinte schnell
Und ziel'ß nach einem hin.
Das Fleisch gibt uns ein Abschiedsmal,
Die Federn theilen wir,
Daß du ein schönes Lied mir schreibst
Und ich ein Briefchen dir.

A „Na tichom Dunaji” címmel ellátott szlovák eredeti:

Na tichom Dunaji tri kačky sa perú,
vezmi, ťuhaj, flintu, zastrel' voľakterú.
Tebe bude mäso a mne bude perí,
žeby sme vedeli, kde budeme kerý. [12].

Ennek a fordítása szóról szóra:

A csendes Dunában három kis kacsza fürdik,
vedd, legény, a flintát, és lödd le az egyiket.
Tiéd lesz a hús és cnyém a tolla,
hogy tudjuk, melyikünk hol lesz.

Az eredeti vers formája: felezős tizenkettős, amelyet mind a magyar, mind a szlovák irodalmi köztudat hosszú ideig „alexandrinus”-nak nevezett [13]. Annak a félig népies — félig udvarházi (paplaki) epikus költészetnek a kedvelt versformája az elmúlt századokban, sőt, itt-ott még a XIX. század elején is, amely annak idején mind a magyar, mind a szlovák fejlődésben jelentős szerepet játszott. Együtt járt a világi tematika túlsúlyba jutásával az egyházi fölött. A magyar irodalomban — főleg a barokk idején — neves költők is használták, mint pl. Zrínyi és Gyöngyösi. A XIX. század folyamán azok, akik a magyar, illetőleg a szlovák költészetet népi alapokra helyezve akarták nemzetivé tenni, a nemzeti öntudatosodás szolgálatába állítani, a népi (vagy népinek hitt) hagyományokra, mondavilágra támaszkodó epikájukban használták előszeretettel. (Arany János, Ján Botto.) Igaz: Arany Gyöngyösire hivatkozott, amikor ezt a versformát népiesnek tekintette, a Stúr-iskola költőinél is fel lehet fedezni a XVII—XVIII. századi kéziratot énekeskönyvek hatásának nyomát. Ez a népdal viszont arról tanúskodik, hogy a felezős tizenkettős a népköltészetben is otthonossá vált.

Itt már maga a forma is biztosítja azt a játszi könnyedséget, amely az egész dalra jellemző, alapvető tényezője annak az ártatlan pajzánkodásnak, amelyet a lány a legénnyel folytat.

Kapper nem felezős tizenkettősben ülteti át a dalt németre, még a hozzá közel álló Niebelung-vers sem jut eszébe, szemelláthatóan még azzal sem törődik, hogy fordításának legalább az eredetihez hasonló könnyedséget biztosítson. Az eredetiben összesen két-két sorból álló versszakokat négy-négy jambikus sorból álló versszakokra építi át, amelyekben az első és harmadik sor négyes, a második és negyedik sor hármás jambus. A szlovák népdalban jól ismert (s a magyarral rokon) páros rímek helyett a német verzió rímelhelyezése: x a x a, x b x b. Maga ez a formai átalakítás is nehézkesebbé teszi a költeményt; kivész belőle a kelet-európai jellegű népdal természetközelsége, s a német műköltészettel rokon jelleget ölt.

A forma önkéntes megváltoztatásának elkerülhetetlen következménye, hogy a német változat stílusa — s ezzel együtt mondanivalója is — megváltozik a szlovák eredetihez képest. Kapper más alaphangot üt meg: nála nem a „csöndes Duna” a kedves játék színhelye, hanem a folyam árja fölötti magasság. Nemcsak azért különbözik az eredetitől, mert lényegesen bőbeszédűbb, hanem azért is, mert a szlovák dallal szemben sokkal patetikusabb és drámaibb. A szlovák szövegben „tri kačky” (három kis kacsza) fürdik: a népdal az első verssor szűkszávúságával a falu mindennapjának kedves kis idilljét mutatja be; — Kappernél „három fehér madár” „húz el” a levegő-égen. A fordító a bevezető képek így nagyobb — de ugyanakkor kevésbé konkrét — távlatot ad. Az első versszak második két sora — ha bőbeszédűbb is a szlovák verzió első versszakának második soránál — nagyjából ugyanazt mondja, s önmagában még nem rontaná el a kedves kis jelenetnek a szlovák eredeti második versszakában oly szép csattanóját. Ami viszont Kappernél ezután következik, az már nem a falusi idill közvetlen kedvességének, hanem egy polgári otthonba illő biedermeier hangulatnak az utánérése. „Tebe bude mäso”: tiéd lesz a hús, — mondja a szlovák dal a mindennapok egyszerűségével; Kapper ebből búcsúlakomát csinál, hogy aztán a madár

tollán való osztozkodás után (!) a legény dalocskát írjon a lányhoz, a leányka pedig levéllel válaszoljon rá: Kapper záróképen érezzük a korban divatos „Stambuch”-ok lehelletét.

Hasonló eredményre jutunk, ha Kappernek „Vom Erkennen” című tolmácsolását elemezzük:

In der Forne die Gelibte
Mag dich sehndend wohl erkennen;
Weil am Hut drei gold'ne Federn,
Die wie Liebesflammen brennen.

Meinst du? — Aber ich erkenne
Mädchen mein aus weit'ster Ferne,
Weil wir ihre Augen winken
Durch die Nacht zwei helle Sterne.

A szlovák eredeti, melynek „Zďaleka ty poznáš” a címe:

Zďaleka ty poznáš mojeho frajera
nosí za klobúkom tri husové perá.
Ešte ďalej poznáš moju frajerečku
zakvitá, prekvitá plnú fíjalečku [14].

Ennek a fordítása szóról szóra:

Messziről ráismersz az én szeretőmre
három libatollat visel a kalapja mellett.
Még tovább ráismersz az én babámra
ott virul, ott virít tele ibolyával.

Ebben az esetben is a forma erőszakos megváltoztatásából kell kiindulnunk; az ugyancsak páros rímű felezős tizenkettősök Kappernél ezúttal négyes trocheusokká változtak át; a két-két soros versszakokból pedig ismét csak négy-négy sorosak lettek. Maga a trocheikus forma mintha jobban adná vissza az eredeti intonációját: inkább felel meg — ereszkedő lejtésével — a szavak első szótagját hangsúlyozó szlovák versnek, mint a jambus. Mégsem képes hangulatilag — és így tartalmilag sem — visszaadni azt, amit a szlovák dal kifejezett. Ott a két szeretőnek — a legénynek s a lánynak — a vágyakozása éppen-azzal hatja meg az olvasót, hogy azt a nép dala a lehető legegyszerűbb módon, szinte a hétköznapi prózai nyelven adja vissza. Mindössze a második versszak két — a szlovákra oly jellemző — kicsinyítő képzője: „fíjalečku”, „fíjalečku” jelzi, hogy nem egyszerű iközlésről, hanem a falusiak idillikus szerelméről van szó. Kapper négyesoros, x a x a, x b x b versképletű trocheusai már önmagukban véve is szentimentális pátoszt lopnak bele a kis költeménybe; az a tény pedig, hogy — akarva-akaratlan — bőbeszédűbbé teszi az egészet, azt a varázst rontja le, amelyet az eredeti éppen egyszerűségével kelt. Nem az ismeretlen hallgatót vagy olvasót szólítja meg az egyes szám második személyben, hanem azt a legényt, akiről szó van: a „die Geliebte” „sehndend” ismerhet rá, mert — három aranytoll van a kalapján, amelyek mint „liebesflammen brennen”. Csillógoan szentimentális-romantikus műdal lett az eredetileg puritán egyszerűségű első versszakból. De még közelebb viszi Kapper a német polgári költészethez az egész kis verset azzal, hogy a második versszak elején az egyes szám második személyben megszólított ismeretlen kívülálló mégiscsak meg-

jelenik. Mintha a távol lévő, s az első versszakban megszólított fiúnak válaszolna: „Meinst du?” Ismét csak drámaibb — és patetikusabb — lett az egész, hogy a fordító ezúttal tényleg párbeszédet csinált belőle. Az eredeti szöveg parasztlányát ibolyák borították — itt meg két „helle Sterne” fénylik a szeméből az éjszakában, a messze távolon át.

Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy a harmadik, „Klänge”, című dalcskában, amelynek eredetijét a „Národnie spievanky”-ban a leggondosabb kereséssel sem sikerült megtalálnunk, ez a sor olvasható: „Weiß nicht, was das soll bedeuten . . .” Heine: Loreley-e szól itt hozzánk a szlovák népdal német variánsából.

Kapper a szláv (az adott esetben a szlovák) népdal szerelmese volt, de úgy, hogy a kor német irodalmában kedvelt, divatos költők szemszögéből közeledett hozzá [15]. Egyik életrajzírójánál ázt olvassuk, hogy akkor, amikor ezeket a fordításokat készítette — filozófiai tanulmányai közben — az angol Shelley és Byron mellett Goethe, Schiller, Uhland, Heine, Grabbe és Immermann voltak állandó olvasmányai [16], más helyen Brentanót, Eichendorffot és Lenaut emlegetik a reá hatást gyakorolt német költők között [17]; 1844-ben megjelent „Slavische Melodien” c. gyűjteményének [18] szlovák szemelvényeiből, a rabló, de különösen a katona s a zsvány alakjának megjelenítéséből [19] nyilvánvaló Lenau hatása [20].

Hogy Kapper szabadon kezelte anyagát, saját műveit is inkább csak „Nachklänge”-eknek (utánérzéseknek) s nem hű fordításoknak tekintette, azt minden méltatója hangsúlyozza [21]. Ezen nem is szabad csodálkoznunk; a kor még nem vagy csak alig ismeri a műfordítás modern szempontjait, így pl. a szerb származású, szerbül jól tudó Vitkovics Mihály is „rendszerint megváltoztatta az eredeti versformát” [22], amikor a szerb költészetet magyarra fordította. A mi szempontunkból viszont az a fontos, hogy abban a magyarországi olvasóban, aki nem tudott szlovákul, az a kép alakul ki a szlovák népdalkultúráról, amelyet ezek és az ezekhez hasonló tolmácsolók szuggeráltak neki. Így lett úrrá pl. az az általános nézet is, hogy a szlovák népdal mindig szentimentálisan bús [23], ez okozta a szlovák falu népének általában romantikusan idealizált szemléletét is. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a XIX. században a valóban népi (paraszti) s az ál-népi kultúra között Kelet-Európa szerte seholsem tettek különbséget, sőt, — ha az az író nemzetébresztő céljainak megfelelt — a külföldnek a hazai népről alkotott képét is hajlandók voltak elfogadni, akkor talán azt sem túlságosan merész feltételeznünk, hogy a Štúr-iskola egy-két költőjének (pl. Sládkovič-nak) az idealizáló nép-szemléletébe is belekerült egy-két „németes” vonás.

A modern folklór s az összehasonlító irodalomtudomány előtt álló nagy, közös feladat az itt csak felületesen érintett kérdések végleges tisztázása.

JEGYZETEK

- [1] A bevezetés gondolatmenetét vö. SZIKLAY LÁSZLÓ: A kelet-európai összehasonlító irodalomtörténetírás néhány elvi kérdéséről (XIX. század). Világirodalmi Figyelő, 1962. 4. sz. 473—512., uő: Einige metodologische Fragen der vergleichenden Literaturgeschichte (Die ungarisch—slawischen literarischen Beziehungen). Studia Slavica, IX. (1963). 311—35.
- [2] OSKAR DONATH: Siegfried Kappers Leben und Wirken. Archiv für Slawische Philologie. Berlin. 1908. 400—47., 555—85. — ALOIS HOFMAN: Die prager Zeitschrift „Ost und West”. Berlin, 1957. Akademie Verlag. 142—7., 153—4., 156—7., 159., 202., 243., 245., 269., 285.
- [3] DONATH i. m. 408.
- [4] Uo. 413.

- [5] OSZTERN RÓZSA: Zsidó újságírók és szépírók a magyarországi német nyelvű időszaki sajtóban a „Pester Lloyd” megalapításáig, 1854-ig. Budapest, 1930. Pfeifer Ferdinánd. 26.
- [6] Slowakische Volkslieder. Nachgebildet von SIEGFRIED KAPPER. Pesther Tageblatt. 1840. No 225. Sonntagden 20. September. An der Donau, Vom Erkennen. Klänge, Züge, In der Ferne.
- [7] HOFMAN i. m. 37.
- [8] Főleg a bácskai és bánáti szerbek között járt. Wurzbach, X. 451. — Őzvegye 1908-ban Budapesten élt. DONATH i. m. 401.
- [9] HOFMAN i. m. 144.
- [10] Vö. SZIKLAY LÁSZLÓ, Ján Kollár magyar kapcsolatai Pesten. Tanulmányok a csehszlovák—magyar irodalmi kapcsolatok köréből. Budapest, 1965. Akadémia Kiadó. 139—75. — Maďarské vzťahy Jána Kollára v. Pešti. Dějiny a národy. Literárnehistorické studie o československo—maďarských vzťahách. Praha, 1965. Nakladatelství československé akademie věd. 85—107.
- [11] SZÉKÁCS JÓZSEF, Szerb népdalok és hősrégék. Pest, 1863. 3.
- [12] JÁN KOLLÁR, Národné spievanky. Bratislava, 1953. STKL. I. 634. — Itt most nem vetjük fel a kérdést, hogy az eredeti szöveg mikor s hol keletkezhetett, s hogy Kollár korában a szlovák népdalkincs melyik rétegébe tartozott.
- [13] Helytelenül. A „franciás” alexandrinus emelkedő, a felezős tizenkettős mindig ereszkedő lejtésű. Viszont szerintünk helytelen a „magyaros tizenkettős” elnevezés is, mert pl. a szlovák költészeti hagyományoknak éppen olyan fontos versformája, mint a magyarokénak. Vö.: BENEDEK MARCELL: Magyar irodalmi lexikon. I. Bp. 1962. Akadémiai Kiadó, 23.
- [14] KOLLÁR i. m. I. 318.
- [15] „Der Physiologe würde sagen: der Vater ist ein Deutscher, die Mutter eine Slawin, das slawische Volkslied. In Slavicis wird manchmal geirrt.” HOFMAN i. m. 144. — DR. JAN KRAJČÍ, Příspěvky k poznání básnické činnosti Siegfrieda Kappera. Praha, Nákladem České akademie císaře Františka Josefa. 1911. 1.
- [16] DONATH i. m. 409.
- [17] HOFMAN i. m. 144.
- [18] SIEGFRIED KAPPER, Slavische Melodien. Leipzig. 1844. Wilhelm Einhorn. 156. — A szóban forgó átköltések mind megtalálhatók benne; az „An der Donau” „Bündniß” címmel (15—16); „Vom Erkennen” (11); „Klänge” (20); a „Züge” „Schwanenbotschaft” címmel (21—22); az „In der Ferne” „Dort mag jetzt Maifest sein” címmel (21). A szövegek — egy hely kivételével — változatlanok. Mindössze a „Bündniß”-szé átkeresztelt „An der Donau” első versszakának harmadik sorát írta át a költő: „Leg, Jäger, schnell die Flinte an...”
- [19] Uo. 12 katonadal (verbunkos) „Vom Kriege” címmel (22—30), majd: „Zigeunersagen” (48—56).
- [20] Érdekes és egy későbbi — Kapper egész munkásságát újszerű értékeléssel bemutató — tanulmányban részletesebb kifejtést érdemelne, hogy amikor 1839-ben „Kosakenromanzen” címmel ír egy 10 versből álló — ukrán tárgyú — ciklust, azon a Lenau: „Die Werbung” hatását lehet érezni. „Kapper versicht schließlich die Kosaken mit ähnlichen Eigenschaften, wie Lenau die magyarischen Husaren.” DONATH i. m. 415—6.
- [21] DONATH i. m. 413. Az „Ost und West”-ben 1839-ben közölt szemelvények alatt ezek a megjegyzések állnak: 1. „Frei nach dem Slowakischen”; 2. „... nachgebildet...”; 3. „Nachklänge slowakischer Volkslieder.” — Vö. HOFMAN i. m. 144. „Kappers Dichtungen sind im eigentlichen Sinne des Wortes keine Übersetzungen, sondern Nachklänge slawischer Volkspoesie.” Hofman más helyeken is megemlékezik erről.
- [22] HORVÁTH JÁNOS, A magyar irodalmi népiesség Faludtól Petőfiig. Bp., 1927. MTA. 145.
- [23] S nemcsak Magyarországon! Vö. DONÁTH i. m. 413., 414.

СЛОВАЦКИЕ НАРОДНЫЕ ПЕСНИ В ГАЗЕТЕ „PESTHER TAGEBLATT”

Л. Сиклан

Зигфрид Каппер, пражский журналист, по национальности немец, в конце 30-ых и начале 40-ых годов прошлого века был усердным переводчиком словацкой, чешской и моравской народной поэзии. Автор статьи обнаружил переводы пяти словацких народных песен в газете „Pesther Tageblatt” 1840 года. Эти переводы он сравнил с оригиналами и решил, что с изменением формы стихосложения и элементов стиля Каппер переделал простые, непосред-

ственные в оригинале игривые песни соответственно вкусу немецкой романтической поэзии того времени. Содействие немецкого языка в переводе — при своей положительной роли — имело свои искажающие недостатки.

SLOWAKISCHE VOLKSLIEDER IM „PESTHER TAGEBLATT“

Von

L. Sziklvy

Der Prager deutschsprachige Journalist Siegfried Kapper war gegen Ende der dreissiger und zu Beginn der vierziger Jahre des vorigen Jahrhunderts ein eifriger Übersetzer der slowakischen, tschechischen und mährischen Volksdichtung. Fünf seiner slowakischen Volkslied-übersetzungen konnten im Jahrgang 1840 des „Pesther Tageblattes“ aufgefunden werden. Der Vergleich mit den Originalen führte zu der Feststellung, dass Kapper die ursprünglich einfachen ungezwungenen, spielerischen Texte durch Änderung der Versform und der Stilelemente zu dem Geschmacke der zeitgenössischen romantischen deutschen Dichtung entsprechenden Liedern umgestaltet hat. Ausser ihrer positiven Rolle hatte also die deutschsprachige Vermittlung auch eine entstellende Wirkung.